Sosiaali- ja terveysvaliokunta

HE 173/2024 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta - Alkoholin toimitusmyynti

1 Yleistä

Hallituksen esityksessä Suomen alkoholilakia muutetaan siten, että alkoholijuomien toimittaminen olisi sallittua. Tällä muutoksella Suomen sääntely tulisi lähemmäksi normaalia eurooppalaista käytäntöä. Uudistus korjaisi myös nykyistä epäloogista tilannetta, missä ulkomaiselta toimijalta tehtyjä alkoholin verkko-ostoja voidaan toimittaa, mutta kotimaisille myyjille toimitus ei ole sallittua. Kyselytutkimusten perusteella kansalaisten enemmistö onkin valmis jatkamaan alkoholipolitiikan vastuullista uudistamista. Esimerkiksi vuoden 2022 Suomi Syö -tutkimuksen mukaan 52% suomalaisista suhtautuu mietojen alkoholijuomien kotiinkuljetukseen vähintään pääosin myönteisesti. Tämä on kymmenen prosenttiyksikköä enemmän kuin samassa tutkimuksessa kaksi vuotta aikaisemmin. Samaan aikaan kielteisesti suhtautuvien määrä on pienentynyt 23 prosenttiin 29 prosentista.

Woltin näkemyksen mukaan vastuullinen, hallittu ja teknologian mahdollisuuksia hyödyntävä alkoholijuomien toimituksen malli on asianmukaisesti toteutettavissa. Vastuullinen ja oikein toteutettu toimitusten salliminen ei tarkoita alkoholipolitiikan sosiaalisista ja terveydellisistä tavoitteista tinkimistä. Alkoholin toimitukset ovat mahdollisia ja arkipäiväisiä suurimmassa osassa Woltin 28 toimintamaasta ja Suomessakin 2,8 prosentin vahvuuteen asti.

Suurin hyötyjä tässä uudistuksessa on suomalainen kuluttaja, varsinkin pidempien välimatkojen alueilla. Alkoholin toimitusten salliminen lisää kuluttajien alueellista yhdenvertaisuutta. Toimitukset myös työllistäisivät jakeluketjun eri osissa aiempaa enemmän ihmisiä. Kätevän ja valvotun toimitusmyyntimahdollisuuden luominen siirtää olemassaolevaa kysyntää nykyisestä valvomattomasta ja osittain ns. harmaalla alueella tapahtuvasta alkoholin verkko-ostamisesta säänneltyyn kanavaan ja mm. Suomen verotuksen piiriin. Näillä perusteilla hallituksen esitys on kannatettava.

2 Alkoholin toimitus vertailumaissa

Wolt toimii tällä hetkellä 17 EU-jäsenmaassa ja 15 EU-maassa toimitetaan vähintään keskioluen vahvuisia tuotteita. Vain Suomessa ja Ruotsissa yli 2,8-% tai 3,5-% vahvuisten alkoholijuomien toimittaminen ei ole sallittua. Käytännössä kaikissa maissa edellytetään ikärajavalvontaa, ja useimmissa maissa sitä edellytetään ainakin luovutushetkellä. Ostotapahtuman yhteydessä edellytetään joko asiakkaan iän vahvistamista tai asiakkaan tunnistautumista. Ikärajavalvontaan liittyvää teknistä ja toiminnallista kehitystyötä on täten tehty jo

usean vuoden ajan. Yhdessäkään Woltin toimintamaassa alkoholin toimittaminen ei ole luvanvaraista toimintaa, joten Suomi tulee olemaan tässä suhteessa muita tiukemmin säännelty markkina.

Woltin tilauksissa alkoholi ei ole mitenkään erityisen korostunut tuoteryhmä. Alla olevassa kuvassa esitetään alkoholia sisältävien tilausten osuus kaikista tilauksista vertailumaissa. Suomi on mukana kuvassa, koska tällä hetkellä alle 2,8 % vahvuisten juomien toimitus on sallittua. Kuvasta nähdään, että alkoholia sisältävien tilausten osuus kaikista tilauksista on vertailumaissa vähäinen, ja jää kaikkialla alle 5 %:iin tilauksista.

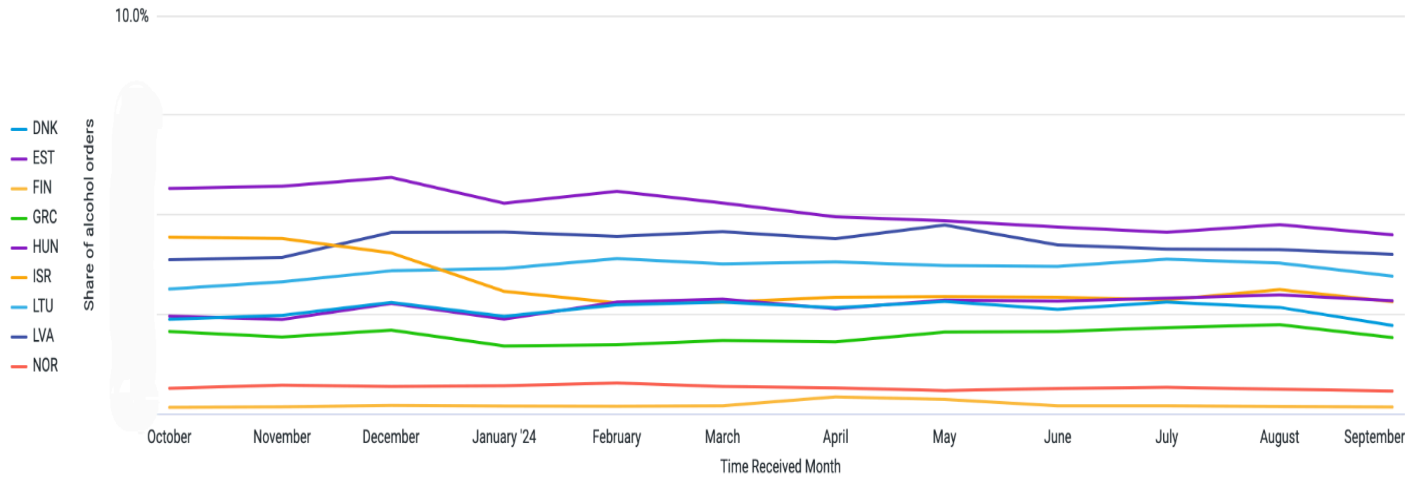

Woltin toimintamaissa olut on ylivoimaisesti suosituin tilattu alkoholijuoma, myös maissa joissa vahvempien tuotteiden toimitus on sallittua. Suurin osa tilauksista tapahtuu yhdessä ravintolaruoan tilaamisen yhteydessä, parantaen myös ravintoloiden liiketoimintanäkymiä. Alkoholia tilaavat palaavat asiakkaat tilaavat keskimäärin hieman alle kaksi kertaa kuukaudessa alkoholia.

3 Toimitusmalli käytännössä

Suomen nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa enintään 2,8 prosenttisten alkoholijuomien toimituksen, minkä puitteissa ikärajavalvonnasta ja muusta alkoholitoimitusten käytännön toteutuksesta on jo kertynyt kokemusta. Käytäntöjä on kehitetty myös jo niissä Woltin toimintamaissa, missä alkoholin toimittaminen on mahdollista. Alkoholin vastuullisen toimitusmallin pääpiirteitä ovat: selkeä ja toimiva prosessi sekä sovelluksen tarjoama tuki; ikärajavalvonnan varmistaminen ja luovutuskieltojen realistinen toteutuminen. Tässä kappaleessa kuvatut ominaisuudet otetaan käyttöön lakiesityksen mukaisten toimitusten tullessa mahdollisiksi, tällä hetkellä niitä kaikkia ei ole vielä käytössä.

Lakiesitys edellyttää, että toimitusluvanhaltijan on laadittava omavalvontasuunnitelma ja varmistuttava siitä, että toimituksia tekevillä alkoholijuomien toimittajilla on suoritettuna alkoholilain tuntemusta osoittava toimituspassi. Näkemyksemme mukaan nämä vaatimukset ovat asianmukaisesti toteutettavissa.

3.1 Viranomaisten ja sidosryhmien esittämien näkökohtien huomioiminen

Lakiesityksen lausuntokierroksella ja julkisessa keskustelussa on tuotu esiin erilaisia huolia alkoholitoimitusten käytännön toteutuksesta. Esimerkiksi ikärajavalvonnan toteutumista on puheenvuoroissa arvioitu. Woltin

näkemyksen mukaan ikärajavalvonta on alkoholin toimitusmyynnissä oikeastaan nykyistä vähittäismyyntiä tiukempaa, sillä asiakkaan ikäraja tarkistetaan useamman kerran ja eri välineillä.

Vähittäismyynnissä ikäraja tarkistetaan vain kerran ostotapahtuman yhteydessä kassalla. Toimitusmyynnissä ikärajavalvonta toteutetaan kahdesti, ensin tilauksen teon yhteydessä vahvan tunnistautumisen kautta esim. pankkitunnuksilla tai mobiilivarmenteella sekä luovutushetkellä henkilöllisyystodistuksella (prosessi kuvattu tarkemmin kohdassa 3.3). Alaikäisen olisi siis huomattavasti vaikeampaa ostaa alkoholia toimitettuna, sillä onnistuakseen hänellä tulisi olla hallussaan täysi-ikäisen tilaussovellus, vahvan tunnistautumisen välineet (esim. pankkitunnukset ja tunnuslukusovellus ja sen salasana) sekä täysi-ikäisen henkilöllisyystodistus.

Julkisessa keskustelussa on tuotu myös esiin näkemyksiä, joiden mukaan alkoholimyynnin valvonta vaikeutuu alkoholitoimitusten sallimisen myötä. Todellisuudessa valvonta paranee ainakin siltä osin, että kuljetussovelluksissa tehdyt tilaukset voidaan ongelmatapauksissa jälkeenpäin jäljittää huomattavasti vähittäismyyntiä paremmin. Tilausdatalla rikkomuksiin voidaan puuttua helpommin ja toimitukset voidaan jälkikäteen jäljittää tarkemmin.

Lisäksi eri tahot ovat esittäneet huolensa alkoholin luovutustilanteen osalta mm. ikärajan ja päihtyneisyyden valvontaa sekä lähettikumppanien turvallisuuteen liittyen. Woltin suunnittelemat toimintamallit kappaleissa 3.2–3.5 varmistavat, että lähettikumppaneilla ei ole minkäänlaista kannustetta luovuttaa alkoholitoimitusta tilaajalle, joka ei täytä alkoholin luovutusten vaatimuksia (esim. alaikäinen, päihtynyt tai välitysepäily). Esimerkiksi Woltin lähettikumppaneille maksetaan palkkio, vaikka toimitus jäisi toimittamatta asiakkaasta johtuvasta syystä (kappale 3.4). Kappaleessa 3.3 selostettu digitaalinen kädenpuristus taas varmistaa, että kuljetusta ei voida toteuttaa ilman ihmiskohtaamista.

Wolt toimii maailmanlaajuisesti 28 maassa, ja useimmissa niistä alkoholitoimitukset ovat sallittuja ja sujuvat ilman merkittäviä ongelmia tai turvallisuusuhkia. Suomessa sääntely tulee olemaan vielä keskimääräistä tiukempaa, joten on syytä odottaa, että toiminta sujuu vähintään yhtä hyvin myös täällä.

3.2 Toimitusten selkeä ohjeistaminen ja tukeminen

Lakiesityksen mukaan jokaisella alkoholitoimituksia tekevällä lähetillä tulee olla suoritettuna alkoholilain tuntemusta osoittava toimituspassi. Voidakseen vastaanottaa tarjouksia alkoholituotteita sisältävistä kuljetuksista Woltin lähettikumppanilla tulee olla toimituspassi suoritettuna. Wolt-lähettikumppanina voi toimia myös ilman toimituspassia, ja tällöin alkoholitoimituksia ei tarjota. Lähettikumppaneilla tulee olemaan pääsy selkeisiin ja visuaalisiin alkoholikuljetusten suorittamisen ohjeisiin. Ohjeiden noudattamista edellytetään lähettikumppanin palvelusopimuksessa. Lähettikumppanin on täysi mahdollisuus ilman seurauksia kieltäytyä alkoholia sisältävistä kuljetuksista, kuten kaikkien muidenkin toimeksiantojen suorittamisesta.

Lakiesityksen mukaisesti alkoholituotteet pakataan ja merkitään erikseen. Lähettisovellus tarjoaa välitöntä tukea alkoholitoimitusten oikeaan suorittamiseen. Sovellus ilmoittaa lähetille toimituksen sisältävän alkoholia, ohjeistaa vastaanottajan mahdollisen päihtymistilan sekä välitysepäilyn tarkistamisen ja edellyttää ikärajatarkistusta.

Alkoholia voidaan toimittaa ja luovuttaa vain sallittujen aikarajojen puitteissa. Mikäli toimitusta ei kyetä tekemään sallitussa aikaikkunassa, sovellus ei mahdollista sen kuittaamista vaan edellyttää tuotteiden

palauttamista vähittäismyyntipaikkaan. Alkoholia ei toimita niihin kohteisiin, joihin lakiesitys ei mahdollista alkoholitoimituksia (esim. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluyksiköt).

3.3 Ikärajavalvonta - vahva tunnistautuminen ja henkilötodistuksen tarkistus

Alkoholia tilaavan ikä tarkistetaan kahteen otteeseen: sekä alustalla ostotapahtuman yhteydessä vahvalla tunnistautumisella että luovutushetkellä henkilöllisyystodistuksella ja digitaalisella kädenpuristuksella. Digitaalinen kädenpuristus tarkoittaa sitä, että asiakas saa verkossa tapahtuvan oston yhteydessä tehtävän vahvan tunnistautumisen jälkeen ainutkertaisen numerokoodin. Lähetin täytyy saada asiakkaalta tietoonsa tämä koodi, jotta hän voi kuitata toimituksen valmiiksi. Toimitusta ei siis voi tehdä ilman kohtaamista ja asiakkaan tilan tarkistamista.

Alkoholin luovutuksen on tapahduttava aina henkilökohtaisesti ja henkilöllisyys varmistaen. Alkoholia tilaavaa asiakasta muistutetaan lähetyksen saapuessa, että luovutuksen on tapahduttava henkilökohtaisesti ja että asiakkaan on esitettävä henkilöllisyystodistus sekä digitaalisen kädenpuristuksen koodi. Lähetin sovellus auttaa ikärajan tarkistamista ilmoittamalla, mikä syntymäpäivämäärä asiakkaan henkilöllisyystodistuksessa tulee vähintään olla. Lähetti merkitsee sovellukseen, minkä tyyppisellä asiakirjalla henkilöllisyys on todistettu ja tästä jää todennettava jälki järjestelmään.

3.4 Henkilökohtainen luovuttaminen, luovutuskieltojen toteutuminen

Toimitustapahtuman ohjeistaminen ja Woltin tuki toteutetaan niin, että lähettikumppanit voivat kieltäytyä alkoholin luovuttamisesta alaikäiselle tai päihtyneelle sekä välitysepäilyn tapauksessa matalalla kynnyksellä. Lähetille maksetaan palkkio, mikäli alkoholitoimitus jää luovuttamatta asiakkaasta johtuvasta syystä. Alkoholituotteet palautetaan noutopaikkaan ja korvausta maksetaan myös palautusmatkan perusteella.

Tulevassa toimituspassikoulutuksessa olisi myös hyvä käydä esimerkein läpi tilanteita, joissa alkoholituotteiden luovuttaminen on kiellettyä. Toimituskieltojen toteutumisen varmistavat toimituspassikoulutus, toimitusluvanhaltijoiden tarjoama tuki, ohjeistus ja omavalvonta sekä toimittajien käytössä olevien apuvälineiden (esim. sovelluksen) ohjaama menettelytapa.

3.5 Vastuullisuuden kulttuuri ja omavalvonta

Luvanhaltijoiden oma vastuullisuuskulttuuri on tärkeä lähtökohta onnistuneelle toiminnalle. Luvanhaltijoiden omavalvontasuunnitelmat tulevat olemaan keskeinen väline vastuullisuuskulttuurin viestimiselle organisaation ulkopuolelle. Alan toimijat tulevat itse valvomaan toimitusten toteutumista ja toimintatapojen käytännön toimivuutta. Toimiva vuoropuhelu viranomaisten ja kaupan sekä logistiikan alan kesken on oleellista käytäntöjen ja kulttuurin kehittämiseksi sekä parhaiden toimintatapojen levittämiseksi.

Oma-aloitteisena vastuullisuustoimenpiteenä Wolt tulee tarjoamaan asiakkaille mahdollisuuden kieltää itseltään alkoholitoimitukset. Uskomme tämän olevan yksi keino ehkäistä alkoholiriippuvuudesta aiheutuvia ongelmia.

4 Tarkemmat huomiot lakiesitykseen

Yleisesti ottaen hallituksen esitys on harkittu ja kannatettava kokonaisuus. Esitämme valiokunnan kantaan huomioitavaksi seuraavia asioita:

4.1 Vähittäismyyjän velvollisuus tarkistaa myös toimituspassi (35 §)

Lakiesityksessä säädetään vähittäismyyjän velvollisuudesta tarkistaa alkoholijuoman kuljetukseen luovuttamisen yhteydessä alkoholijuoman toimittavan toimitusluvanhaltijan nimi ja lupanumero siten, että ne voitaisiin tarvittaessa jälkikäteen todentaa. Lain tavoitteiden toteutumiseksi olisi perusteltua, jos vähittäismyyjällä olisi velvollisuus myös tämän lisäksi tarkistaa luovutuksen yhteydessä alkoholin toimittajan toimituspassi.

4.2 Valokuva toimituspassiin (58 §)

Suurin osa kuljetus- ja lähettialan työstä on perusluonteeltaan työtä, jota tehdään yksin, ilman kiinteää työntekopaikkaa ja siten suoran valvonnan ulkopuolella. Työn luonteen johdosta olisi perusteltua, että alkoholilain tuntemusta osoittavassa toimituspassissa olisi passin haltijan valokuva. Tämä osaltaan lisäisi entisestään varmuutta siitä, että kaikki kuljetuksia tekevät henkilöt ovat suorittaneet toimituspassin.

4.3 Valvontamaksun määräytyminen (75 § ja lain liite)

Esityksen mukaan aluehallintovirasto perii lain valvonnasta aiheutuvien kustannusten kattamiseksi vuotuisen valvontamaksun, ja alkoholin toimitusluvan haltijoilta perittäisiin toimituksen valvontamaksu. Lain liitteen kohdan 6 a mukaan valvontamaksun perusmaksu olisi 100 euroa ja 1000 toimituksen jälkeen maksua korotettaisiin 0,1 euroa per toimitus.

Kuten esityksessä todetaan, toteutuvien alkoholikuljetusten lukumäärän ennakoiminen on vaikeaa ja epävarmaa. Näin ollen valvontamaksun kertymä on myös vaikeasti arviotavissa. Ehdotamme, että lain liite kirjoitetaan siten että sen muuttaminen vain tältä osin jatkossa mahdollista.

Kuljetusliiketoiminta perustuu suurelta osin mittakaavaan ja mittakaavaetujen hyödyntämiseen. Ehdotettu valvontamaksu vaikuttaa omalta osaltaan toiminnan kannattavuuteen, ja ehdotettu maksun määräytymismalli heikentää mittakaavaetujen hyödyntämistä. Toisaalta maksun sovittaminen toiminnan laajuuteen on ymmärrettävä tavoite. Ehdotamme maksun määräytymiselle kattoa, esimerkiksi: “Toimitusmääräkohtainen valvontamaksu on perusmaksun lisäksi 0,10 euroa toimitukselta vuodessa 1000 kuljetuksen ylittävältä osalta 500.000:een toimitukseen asti.” Tällöin vuotuisen valvontamaksun yläraja yhdelle yritykselle olisi 50.000 euroa.